

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRUFondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară 1 „Educație și formare profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere.”

Domeniul major de intervenție 1.5 „Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: „**Valorificarea identităților culturale în procesele globale**”

Numărul de identificare al contractului **POSDRU/89/1.5/S/59758**

Beneficiar: Academia Română

Cercetător postdoc: Dr. Veronica Loredana Grecu

Expert coordonator: Prof. dr. Nicolae Mecu

Prezențe, ambiguități, controverse:

Mitul lui Alexandru cel Mare în literatura europeană

Alexandru Macedon și-a dorit să stăpânească lumea. Aproape a reușit. La moartea sa, în cetatea Babilonului, în anul 323 î.H., două treimi din „lumea cunoscută” în acele vremuri se afla sub stăpânirea sa. Visul acesta necugetat nu s-a frânt însă odată cu dispariția împăratului macedonean. Alexandru a râvnit la imperii, a dorit să fie un învingător, dar a cucerit mai mult decât pământul. Mărturie stau orașele prin care a trecut și care îi poartă astăzi numele, civilizația elenistică, dar și numeroasele romane care îi rescruie, la nesfârșit, povestea. Mai mult decât o *translatio imperii*, Alexandru Macedon a reușit o *translatio studii*¹, înțeleasă ca un transfer cultural și literar. Cum altfel am putea interpreta dorința frenetică a fiecărei culturi (fie că e vorba de Europa Centrală, Occidentală sau de Orient) de a apropria și „exploata” figura aceasta mitică, de a o transforma în fundamentul propriilor valori, „grefând, astfel, trecutul pe prezent”²? După moartea sa, imperiul abia clădit s-a risipit în cele patru zări, noii stăpâni renunțând ușor la ideea menținerii și reconstrucției acestuia. Figura misterioasă și paradoxală a lui Alexandru, omul aflat într-o perpetuă provocare a limitelor umane, nu a încetat însă să fascineze, invitând mereu la reinterpretare și la rescrierea unei materii venite din negura vremurilor.

Cine și în ce fel a contribuit la creionarea figurii emblematice a acestui personaj, făcându-l să ocupe un loc de o importanță extraordinară în imaginarul civilizațiilor celor mai diverse? Care sunt elementele care au determinat „naturalizarea” lui Alexandru și, deci, ilustrarea de către acesta a valorilor și a idealurilor proprii diferitelor culturi europene sau orientale? Care sunt strategiile prin care autorii au reușit să prezinte personajul dintr-o nouă perspectivă? Cum a fost posibilă integrarea strălucită a unui erou păgân în gândirea creștină? Sunt doar câteva întrebări la care vom încerca să găsim un răspuns în paginile care urmează.

¹ Ideea unei deplasări neîncetate a puterii și a cunoașterii este menționată încă din Biblie (*Ecclesiastul*, 10,8 și *Daniel*, 2, 21). Episcopul de Freising, Otton, este însă cel care interpretează, în mod strălucit, această mișcare ca fiind una dintre lecțiile cele mai importante ale istoriei: „*omnis humana potentia vel sapientia ab Oriente ordiens in Occidente terminari cepit. Et de potentia quidem humana, qualiter a Babiloniis ad Medos et Persas ac inde ad Macedones et post ad Romanos rursusque sub Romano nomine ad Grecos derivatum sit, sat dictum arbitror. Qualiter vero inde ad Francos, qui Occidentem inhabitant, translatum fuerit, in hoc opere dicendum restat*”. (Ottonis Episcopi Frisingensis, *Chronica sive Historia de duabus civitatibus*, Adolful Hofmeister (ed.), Impensis Bibliopolii Hahniani, Hanovra, 1912, p. 227).

² Claudio Galderisi, „D'une translatio à l'autre” în *Actele colocviului Translatio Medievala*, revista „Perspectives médiévales” nr. 26/2000, p.7.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

La scurtă vreme după dispariția lui Alexandru cel Mare, apar și primele istorii ale vieții sale. Ptolemeu este cel dintâi care scrie, după cum remarcă Paul Goukowsky, „povestea aseptică a unui cuceritor lipsit de slăbiciuni”³. Participând el însuși la campaniile împăratului macedonean, Ptolemeu adoptă punctul de vedere obiectiv al celui care își propune să evidențieze acțiunile militare și faptele de vitejie.

Clitarh, contemporanul lui Ptolemeu, transformă însă istoria împăratului macedonean în cântecul de vitejie al unui erou⁴, introducând numeroase episoade legendare, precum întâlnirea cu regina amazoanelor. Deși diferită, poziția adoptată de Clitarh nu îi displace lui Ptolemeu. Ne putem lesne imagina că figura mitică a lui Alexandru, astfel construită, nu putea decât să-l mulțumească, consolidându-i totodată poziția de rege al Egiptului și de participant privilegiat la aventura explorării unor ținuturi îndepărtate.

Imaginea idealizată a lui Alexandru atrage, cu toate acestea, nenumărate critici, mai cu seamă în lumea romană. Astfel, două curente diametral opuse îl înfrățesc, rând pe rând, fie ca pe un tiran orgolios și lipsit de scrupule, fie ca pe un filozof, întruchipând toate calitățile necesare unui rege exemplar. Printre detractorii lui Alexandru Macedon se numără și filozofii stoici. Seneca, de exemplu, îl condamnă cu virulență, blamând omul brutal, iubitorul de vin și nebunul violent:

*„Agebat infelicem Alexandrum furor aliena vastandi et ad ignota mittebat. An tu putas sanum qui a Graeciae primum cladibus, in qua eruditus est, incipit? qui quod cuique optimum est eripit, Lacedaemona servire iubet, Athenas tacere? Non contentus tot civitatum strage, quas aut vicerat Philippus aut emerat, alias alio loco proicit et toto orbe arma circumfert; nec subsistit usquam lassa crudelitas inmanium ferarum modo quae plus quam exigat fames mordent”*⁵.

Această imagine ambiguă a împăratului macedonean se regăsește și în Biblie, explicând, într-o anumită măsură, legenda cu lumini și umbre care învâluie personajul în romanele medievale. În textele biblice, Alexandru este prezentat ca un instrument al morții. În amplul pasaj din cartea lui *Daniel*, îl recunoaștem cu ușurință sub masca țapulului venit din Occident ca să ucidă berbecul persan:

³ Paul Goukowsky, *Essai sur les origines du mythe d'Alexandre*, vol.1, Presses Universitaires Nancy, 1991, p.144.

⁴ *Idem*, p.139.

⁵ Seneca, *Epistularum moralium ad Lucilium, Liber XV* (62); <http://www.thelatinlibrary.com/sen/seneca.epI4-IS.shtml>

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

„și, iată, un berbec stătea în fața Ulaiului; și avea coarne; și coarnele erau înalte, iar unul era mai înalt decât celălalt;[...] și nici o fiară nu putea să-i stea înaintea [...]; un țap al caprelor venea dinspre apus și miazăzi pe fața ntregului pământ, dar fără să atingă pământul, iar țapul avea un corn, care i se vedea între ochi. Și a venit până la berbecul care avea coarne [...], alergând spre el întru stămirea puterii sale;[...] s-a repezit asupra lui, și l-a izbit pe berbec și i-a zdrobit amândouă coarnele - iar berbecul n-a avut în el putere să-i stea înaintea - ; și l-a aruncat la pământ și l-a jucat în picioare și nimeni nu a fost în stare să scoată berbecul din mâna lui. Și țapul caprelor a crescut foarte tare; și când era mai tare, cornul său cel mare s-a sfărâmat și alte patru coarne au crescut în locul lui, spre cele patru vânturi ale cerului”⁷.

Viziunea lui Daniel face trimitere la confruntarea dintre Alexandru și Darius, dar și dintre două mari imperii. Cele două coarne ale berbecului simbolizează imperiul Mezilor și imperiul Perșilor, pe care Alexandru, țapul unicorn, le nimicește cu puterea neiertătoare a noului imperiu greco-macedonean.

În Cartea Întâi a *Macabeilor*, Alexandru este asociat cu Antioh Epifan, asupritorul evreilor - o figură întunecată prin excelență. Imediat după dispariția împăratului, Ierusalimul cunoaște o perioadă tensionată, aflându-se în centrul luptelor pentru putere dintre succesori. Dorind să grăbească elenizarea forțată a Iudeii, Antioh Epifan promulgă o serie de decrete cu caracter antiiudaic, care nu întârzie să-i atragă antipatia. În acest context, nici Alexandru, cel din care se trage acest urmaș păcătos, nu putea beneficia de o imagine pozitivă:

„Și a fost că după ce Alexandru, fiul lui Filip - Macedonean a ieșit din țara Chitim - l-a bătut pe Darie, regele Perșilor și al Mezilor, și a devenit rege în locul acestuia - după ce mai întâi domnise asupra Eladei - a purtat bătălii numeroase, a cucerit cetăți întărite și a ucis regi ai ținutului, s-a întins până la marginile pământului și a luat prăzi de la o mulțime de neamuri. În fața lui, pământul rămânea fără grai. Inima i s-a ridicat și i s-a înălțat; a adunat o oștire foarte puternică și a supus țări, neamuri și regi, care s-au îndatorat ca să-i plătească tribut”⁶.

Descrierea violentă a cuceririlor anunță urmările negative; condus de orgoliu, orbit de dorința de mărire, lipsit de milă, Alexandru pare să inspire, cu fiecare nouă izbândă, teroarea („pământul rămânea fără grai”). Prin această atitudine, orice alt deznodământ în afară de moarte este, pentru el, imposibil.

⁶ *Idem, Macabei*, 1.1,1-6, p.1387.

⁷ *Biblia sau Sfânta Scriptură, versiune diortosită după Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, (*Daniel* 8, 3-8) p.1117.

UNIUNEA EUROPEANA

GUVERNUL ROMANIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
SI PROTECTIEI SOCIALE
AMPOSDRUFondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Alexandru devine erou de roman în secolul al III-lea al erei noastre, datorită unui autor cunoscut sub numele de Pseudo-Callisthenes; imbinând surse istorice⁸ și legendare de origine greacă și egipteană, acesta redactează textul fondator al mitului lui Alexandru. Din Egiptul elenistic, romanul s-a transmis, prin intermediul a trei tradiții textuale diferite α , β și δ ⁹, în Asia, unde a căpătat numeroase amplificări, în Occident și în sud-estul Europei. În Occident, lucrarea este tradusă în limba latină, încă din secolul al IV-lea, de către Iulius Valerius. În ciuda noului titlu, *Res gestae Alexandri Macedonis*, spiritul românesc triumfă, traducerea remarcându-se prin două transformări fundamentale aduse textului original: schimbarea, adesea fantezistă, a cronologiei campaniilor militare și multiplicarea generoasă a schimburilor epistolare.

În secolul al IX-lea, începe să circule o versiune prescurtată, *Epitome Julii Valerii*, cel mai probabil din dorința de a combina textul lui Iulius Valerius cu foarte populara *Epistola Alexandri ad Aristotelem*, care relatează aventurile indiene ale lui Alexandru. Noul manuscris constituie sursa principală a romanelor franceze în versuri din secolul al XII-lea, deși o altă posibilă sursă este adesea menționată. La jumătatea secolului al X-lea, Leon, arhiepiscopul de Napoli, este trimis la Bizanț în misiune diplomatică, unde găsește manuscrisul grec al lui Pseudo-Callisthenes. La întoarcerea sa la Napoli, în 952, îl traduce în latină sub numele de *Nativitas et victoria Alexandri Magni regis* sau *Historia de Proeliis*.

În anii 1180, Alexandre de Bernai (sau Alexandre de Paris) prelucrează, adaptează și reunește într-o singură operă textele despre viața lui Alexandru cel Mare, compuse de predecesorii săi între 1160 și 1170 (*Alexandre decasyllabique*, *Le Fierre de Gadres*, *Alexandre en Orient* și *Mort Alixandre*). Noul personaj intrigă prin complexitate și ambivalență, prin dorința de a înfrânge regulile, de a-și depăși limitele, pentru a atinge imposibilul. Deși întrezărește în acest erou posibilitatea exploatării unei alterități care nu corespunde în totalitate expectațiilor publicului iubitor de cântece de vitejie din veacul al XII-lea, Alexandre de Paris nu reușește să-și ducă proiectul până la capăt, sacrificând caracterul singular al eroului Alexandru în favoarea unei uniformizări dictate de orizontul de așteptare al romanului cavaleresc.

⁸ Este vorba despre biografia științifică scrisă de Callisthenes, istoricul care l-a însoțit pe Alexandru în numeroasele sale campanii.

⁹ Cf. David J.A. Ross, *Alexander Historiatus (A Guide to Medieval Illustrated Alexander Literature)*, Athenäum, Frankfurt am Main, 1988, p.6, este de părere că tradițiile β și δ derivă din α ; în β își află originea alte trei tradiții ϵ , λ , și γ , aceasta din urmă, din care provine și versiunea redactată în limba română, născându-se prin combinarea tradițiilor textuale β și ϵ .

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Un alt text, creație a unui autor anglo-normand, Thomas de Kent, ar merita o atenție deosebită. Mai puțin studiat decât romanul lui Alexandre de Paris sau chiar decât *Alexandreis* al lui Gautier de Chatillon, *Le roman de toute chevalerie*, căci acesta este numele său, se întoarce la sursele antice (*Epitome Julii Valerii* și *Epistola Alexandri ad Aristotelem*) pentru a spune povestea unui împărat care s-a bucurat, încă din secolul al VIII-lea, de un prestigiu deosebit în Bretania¹⁰. Figura idealizată a lui Alexandru este pusă aici în slujba unui adevărat proiect ideologic. Deși își propune, în mod evident, să îl prezinte pe Alexandru cel Mare drept noul ideal monarhic care îmbină vitejia și înțelepciunea¹¹, Thomas de Kent nu îi sacrifică nici ambițiile personale și nici nu trece sub tăcere, ca alți contemporani ai săi, acele elemente din biografia împăratului care, departe de a-l transforma în oglinda regilor creștini, atrag atenția asupra slăbiciunilor sale. Astfel, genealogia, dacă nu incertă, cu siguranță lipsită de prestigiu în viziunea suveranilor occidentali¹², este în mod detaliat prezentată de către Thomas de Kent. Cea dintâi imagine a lui Alexandru în textul anglo-normand este de copil bastard, rezultatul unei întâlniri cu iz de adulter între regina Olympias și magicianul Nectanabus, un personaj sulfuros, diabolic, care transgresează, după bunul plac, legile morale sau religioase. Dacă în textul lui PseudoCallisthenes, Nectanabus este prezentat drept un profet al zeului Ammon, care îi anunță reginei Olympias dorința divină, Thomas de Kent îl transformă din mesagerul divinității în seducătorul diabolic, care nu ezită să îl invoce pe Ammon pentru a o înșela pe regina neîncrezătoare. Noul statut de impostor al lui Nectanabus în textul anglo-normand anulează legenda originii divine a lui Alexandru. Departe de a fi o pierdere, această îndepărtare a eroului antic de păgânism îi facilitează integrarea într-un nou context creștin. Moștenirea lui Nectanabus către Alexandru, în *Le Roman de toute chevalerie*, este totuși una importantă. Cunoștințele științifice (astrologia, filosofia), dar și cele de magie ale savantului egiptean îi voi fi transmise lui Alexandru, dându-i astfel puteri supranaturale și insuflându-i dorința de a cunoaște mai mult.

¹⁰ Afirmatia noastră se bazează pe existența, începând cu secolul al IX-lea, a unor traduceri în engleza veche din *Epistola Alexandri Macedonis ad Aristotelem magistrum suum de itinere suo et de situ Indiae* și din *Historia adversum paganos* a lui Orosius (cf. *A Dictionary of Medieval Heroes*, Willem P. Gerritsen & Anthony G. van Melle (ed.), traducere în limba engleză de Tanis Guest, The Boydell Press, Woodbridge, 1998, p. 15-25 și Davis J. A. Ross, op. cit., p. 28-29).

¹¹ cf. A.G. Jongkees, „Translatio Studii: les avatars d'un thème médiéval” în *Miscellanea Mediaevalia in memoriam Jan Frederick Niermeyer*, Groningue, Wolters, 1967, p.42 afirmă că „la Chevalerie et la Clergie représentent le double idéal de la prouesse et de la sagesse, ce sont avec et après la Foi, les éléments constitutifs de la civilisation”.

¹² O ereditate thebană sau troiană, i-ar fi putut transmite lui Alexandru prestigiul unor înaintași de seamă. Nu o dată, autorii medievali au încercat să redeseneze, în prologul romanelor, mai cu seamă cele franceze, genealogia prinților sau a cavalerilor exemplari, desemnându-i ca succesori legitimi ai eroului-fondator, Eneas. În opinia lui Olivier Collet și Pierre-Marie Joris, acest „exercițiu” trădează dorința scriitorilor din Evul Mediu de a înzestra textul, precum și pe protagonistul acestuia, cu un trecut și o istorie, care să îi definească, făcând posibilă o nouă exegeză (cf. Olivier Collet, Pierre-Marie Joris, „Introduction”, *Le Roman de Partonopeus de Blois*, Le livre de poche, Paris, 2005, p.31).

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Romanul lui Thomas de Kent este sursa principală din care se inspiră una din versiunile redactate în engleza medievală a legendei împăratului macedonean - *Kyng Alisaunder*. Desigur, textul la care facem referire nu reprezintă singura prezență a personajului mitic în literatura medievală engleză. În *Buik of Alexander*, de exemplu, eroul este prezentat ca fiind „wyse and curteis” (înțelept și curtenitor) - un demn elev al lui Aristotel. În *The prose life of Alixander* sunt evidențiate alte trăsături, precum generozitatea. *Kyng Alisaunder* este însă singurul text englez în care nesăbuița și șiretenia, la fel ca înțelepciunea și vitejia, sunt prezentate în mod explicit ca fiind trăsături definitorii ale lui Alexandru cel Mare. Prezența unor posibile slăbiciuni în caracterul acestui rege ideal era deja sugerată de către John de Salisbury, în *Policraticus*, cu mai bine de o sută de ani mai devreme. În descrierea pe care i-o face împăratului macedonean, John de Salisbury remarcă că acesta și-a întrecut tatăl atât în virtuți, cât și în vicii („Huic Alexander filius successit, et uirtute et uitiiis patre maior”¹³). O asemenea afirmație nu pare să fi rămas fără ecou în *Kyng Alisaunder*. Într-adevăr, poetul englez pare să îl considere pe Nectanabus singurul responsabil al sfârșitului tragic al lui Alexandru. În opinia sa, el se face vinovat de a-i fi transmis o moștenire periculoasă: dorința de a depăși limitele impuse de condiția umană, dar și gustul pentru mistificare, înșelătorie („gyn”) și cunoștințe oculte.

Spre deosebire de textele menționate mai sus, versiunea în limba română a legendei lui Alexandru aparține unei alte tradiții de transmitere a romanului lui Pseudo-Callisthenes¹⁴. În ciuda originii textuale diferite, numeroase elemente comune pot fi observate între operele analizate și versiunea românească. Nici în acest caz, Netinav nu mai este prezentat ca un profet al zeului Amon. Prin negarea intervenției zeilor păgâni în nașterea împăratului Alexandru, este facilitată îndepărtarea acestuia de moștenirea păgână și reinvestirea sa într-o nouă eră creștină. Netinav însă nu este un personaj lipsit de umbră. Textul românesc descrie cu lux de amănunte cum magicianul, în momentul în care intră în odăile împărătesei Olympias, își schimbă forma umană. Nu este vorba de o deghizare, ci de o adevărată metamorfoză:

¹³ *Joannis Saresberiensis Episcopi Carnotensis Policrati*, Clemens C. I. Webb, Frankfurt am Main, 1965, I, 571 a.

¹⁴ vezi nota 9. În tradiția textuală γ, care este cea mai recentă, își află originea atât versiunea slavo-sârbă, cât și cea românească. Versiunea slavo-sârbă este o traducere a unei cărți în proză despre viața lui Alexandru, scrisă în limba greacă, la sfârșitul secolului al XII-lea – începutul secolului al XIII-lea. Manuscrisul cel mai vechi, din secolul al XV-lea, se găsește la Biblioteca Națională din Sofia, nr. 771 (381) și conține 13 miniaturi. Traducerea în limba română a versiunii slavo-sârbe s-a realizat înainte de 1600, dar manuscrisul original s-a pierdut. Cea mai veche copie este *Codicele Neagoeanus*, Ms. nr. 3821 din Biblioteca Academiei Române (cf. David A. J. Ross, *op. cit.*, p.45).

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

„Și mersă sara Netinav la Olimpiada și să culcă cu ea și să făcu cu capul de leu și cu picioarele de vultur și cu coadă de aspidă și cu doao aripi: una era neagră, altă era de aur. Și așa întră la Olimpiada în casă”¹⁵.

Să fie vorba de *phantasticum hominis*, de dublul fantastic al omului, despre care vorbește Sfântul Augustin¹⁶, și care se poate manifesta în visul nocturn sau în starea de veghe patologică când percepția realității este deformată? Puțin probabil. Pentru a se asigura de reușita mistificării, Netinav recurge nu numai la manipulare, ci și la cunoștințele sale de magie. Să nu uităm că începutul textului ni-l înfățișează pe împăratul egiptean ca fiind imbatabil, tocmai datorită vrăjilor pe care le face¹⁷. Această știință ocultă dorește să i-o transmită și lui Alexandru. Dublu tenebros al lui Aristotel, filosoful care îl educă pe tânărul macedonean, Netinav preferă noaptea pentru a-l învăța pe Alexandru toate tainele științei sale: „Să vie Alexandru seara la mine și zioa la Aristotel; la mine, noaptea, să-l învăț cetitoriu de stele și umbletul planitelor și zodiile ceriului”¹⁸.

Educația completă primită de Alexandru, evidențiată în toate tradițiile, explică pasiunea nemăsurată a acestuia pentru cunoaștere, dar și ambițiile științifice care îi poartă pașii până în Orient. Nemulțumit de universal familiar, mult prea mic pentru a-i cuprinde visul de mărire, Alexandru pleacă în căutarea altei lumi, rezervată, poate, numai zeilor, cu speranța de a dobândi puterea interzisă muritorilor; aceea de a stăpâni timpul și de a obține nemurirea.

Spiritual, dar puternic ancorat în teluric, cupid, totuși generos, erou pentru unii, tiran pentru ceilalți, erou creștin și dușman al estului musulman, Alexandru este un amestec de lumină și întuneric, amintind de tricksterul etnologilor și al antropologilor. El este binele și răul, unitatea și dezbinarea, însăși lupta dintre virtute și păcat.

¹⁵ *Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedonia și a lui Darie din Persida Împăraților în Cărțile populare în literatura românească*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simionescu, Editura pentru Literatură, București, 1963, p.14.

¹⁶ Saint Augustin, *Oeuvres, La cité de Dieu*, livre XVIII, traducere în limba franceză de G. Combes, Institut d'études augustiniennes, Paris, 1996; p.536-539.

¹⁷ cf. „Făcea farmece și bătea oștile, și fugiia, și să răsipiia”; „noi nu putem să ne batem cu el, de farmecile lui”; „Netinav făcu niște vrăjitorii: topi ceară și o vărsă într-o tipesă de aur, făcu oști de ceară”, *Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedonia și a lui Darie din Persida Împăraților*, op. cit., p. 11-12.

¹⁸ *Idem*, p. 16.